Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

№ 249 (4885)
ПЯТНИЦА
ДЕКАБРИИН
21
1945 он

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

Сэн 20 мүн.

Манай гүрэнэй хүсэн шадалые байгуулһан ба манай илалтые хангаһан Сталинска табанжэлнүүдэй хүсые манай арад һайса мэдэхэ юм.

В. М. МОЛОТОВ.

Бурят-Монголой ажахые ба культурые уламаар дэбжүүлхын түлөө

А. В. КУДРЯВЦЕВ,
ВКП(б)-гэй Областной Комитедэй секретарь

Сталинска табанжэлнүүд манай оронoй шэнжэ шарайе хубилгаһан, тэрэнэйе хүсэн түгэс эрхим индустриальна держава, эгээн томо хүдөө-ажалтай орон болгоһон, тэрэнэй культурна хүгжэлтые үзэгдөөгүй дээрэ үргэһэн, дайн сэрэгэй эгээн шэрүүн туршалгые тэсэжэ гараһан СССР-ые дабагдашагүй хэрэм болгоһон ба немецкэ болон японско империалистнуудые дараһан бүхэдэлхэйн-түүхэтэ илалтые манай арад зондо олгоһон байхэ юм.

Сталинска табанжэлнүүдэй агуу ехэ хүсэниинь хадаа урдань экономическашье, культурнашье талаараа угаа хожомдонги байһан национальна республикануудай хүгжэлтэ дээрэһээ илангаяа эли тодоор харагдана.

Бүгэдын мэдэһээр, революциин урда тээ Бурят-Монгол гээшэ хаанта Россиин эгээн хожомдонги заха газарнуудай нэгэниинь байһан юм. Тэрэнэй газар нютагта ямаршье ажаүйлдбэри үгы шахуу, хүдөө ажал гээшэнь тон бүдүүлигээр хэгдэдэг, улад зонойнь 90 процентһээ үлүүнь үзэг-бэшэг мэдэхэгүй байгаа һэн. Ядуу байдалһаа ба үбшэн тахалһаа жэл бүхэндэ хэдэн мянгаад хүн үхэдэг байбэ. Энэхи һүүриин зон—бурят-монголшууд—там дамдаа үхэжэ хүүһахын айхабтар ехэ аюулда ороод байгаа бэлэй.

Советскэ социалистическэ революци болбол бурят-монгол арадай хүгжэхэ шэнэ замыень нээжэ үгэбэ, тиихэдэ Сталинска табанжэлнүүд хадаа энэ, урдань эгээн хожомдонги, заха нютагай шэнжэ шарайень танигдашагүйгөөр хубилгаа. Республика дотор паровозо-вагонно завод, механизированнэ шэлэй завод, мяханай-консервнэ комбинат, гүрэнэй завод Зэдын комбинат, Галуута-нуурай шулуун нүүрһэнэй шахтанууд гэхэ мэтын томо томо предприятинууд ургажа болонхой. Ой модоной, загаһанай ба алта малталгын ажаүйлдбэриин һалбаринууд ехээр хүгжэһэн байха юм. Нютагай, гүрэнэй ба кооперативна ажаүйлдбэри хэдэн арбаад дахин ургаһан байна.

Колхозууд, совхозууд болон МТС-үүдэй бааза дээрэ шэнэ социалистическэ үндэһөөр һэльбэн байгуулагдаһан ба түрүү зэргын техникээр зэбсэгжүүлэгдэһэн хүдөө ажалнай тоогоорошье, шанараараашье хэмжээгүйгөөр ургабэ. Сталинска табанжэлнүүдэй үедэ 1941 он болтор манай республикын хүдөө-ажалай гол һалбари болохо—малажал тон ехэтэ хэмжээдэ хүрэһэн байгаа. Таряан ажалта шэнжэсын тарилга үлэмжэ шухала һүүри эзэлбэ, тиихэдэ ургаса абалга дайнай эхилхэ багта Союзэй таряан-ажалтай түрүү районуудай хэмжээдэ хүреэд байба.

Бурят-монгол арадай культурна ажабайдалда бүри ехэ хубилалтанууд болоо. Республика дотор үзэг-бэшэггүйшүүлэ үгы шахуу болонхой. Һургуулинууд, эмнэлгын газарнууд, клубууд, уншалгын байшангууд, улаан булангууд үргэн олоор дэлгэрээ, дунда ба дээдэ һургуулинууд шэнээр байгуулагдаа. 1940 ондо Москвада болоһон бурят-монгол искусствын декада хадаа соёл культурын ургажа ба сэсэглэн һалбаржа байһыень тон тодоор харуулһан байна.

СССР-эй арадуудай ахадүүгэй бүлэ соо, Сталинска Конституциин жаргалта һайхан элшэ доро социалистическэ советскэ Бурят-Монгол сэсэглэн һалбарба. СССР-эй түрүү республиканууд болон областьнуудай зэргэдэ хүндэтэ һуурияа эзэлбэ.

Манай оронoй саашадаа ургаха болон сэсэглэн һалбарха гайхамшаг ехэ шэнэ перспективэнүүдэй нээгдээд байһан ба гурбадахи Сталинска табанжэлые бэелүүлхээр советскэ арад зоной имагта ехэ хэшээл зориготойгоор эхилжэ ороод байһан сагта,—Эхэ оронойнгоо муу мэхэтэйгээр добтолһон харатай шэрүүн хара дайсан бидэнэй амгалан ажалые таһалдуулһан байгаа.

Советскэ оронoй бүхы арадууд, тэдэнэй дунда бурят-монгол арадшье, Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөө, нэрэ түрэ ба бэеэ даанхай байхын түлөө тэмсэлдэ бодоһон байна. Дайн болбол амгалан сагай байгуулалтые зогсоожо, манай бүхы хүдэлмэриие фронтдо, дайсанаа хараха илалта түйлаха хэрэгтэ зорюулба.

Эсэгэ оронoо хамгаалгын Агуу ехэ дайн мүнөө немецкэ ба японско булимтарагшадые дараһан манай толотомо һайхан илалтаар дүүрээд байхадань, оромнай амгалан сагай зохёохы ажалдаа оробо гээшэ.

Түйлагдаһан илалтые батадхахын тулада шухала хэрэгтэй условинууд болохо тула манай Эхэ оронoй дэбжэхэ ба мандаха, арадай ажахын ургаха, СССР-эй арадуудай ажаһуудалай материальна ба культурна хэмжээе хэлбэрилтэгүйгөөр дэбжүүлхэ шэнэ перспективэнүүд мүнөө манай үүдэ хэзээ хэзээнэйхиһээ үлүү гайхамшаг ехээр дэлгэгдэжэ байна.

Манай бүхы оронoй адли, Бурят-Монголой АССР-тэ шэнэ табанжэл болбол арадай ажахын бүхы һалбаринуудые улам саашань ургуулха, культурна байгуулалтые үргэлжэ хүгжүүлхэ, ажалшадай ажаһуудалые улам һайжаруулха табанжэл болохо юм.

Манай республикын арадай ажахые хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб зохёохо хүдэлмэри үшөө дүүрээгүй, бүхэ оронoй табанжэлэй түсэбые зохёолгоноор дүүрэхэ юм. Зүгөөр, түсэбэй проектдэ зорюулагдаһан материалнууд дээрэһээ харабал, ерэхэ табанжэл соо манай республикын арадай ажахые ба культурые хүгжөөхэ юрэнхы шэнжэ түхэлнүүдэйнь зарьмые ойлгожо болохо байна.

Хүдөө ажал

Дүрбэдэхи табанжэл соо республикын хүдөө-ажалые хүгжөөхэ талаар бидэнэр онсо шухала зорилгонуудые шиидхэхэ ёһотой байнабди. гэбэл: нэгээр,—ВКП(б)-гэй ЦК-гэй тогтоол соо бэшэгдэһэнэй ёһоор, ойрын жэлнүүдтэ Бурят-Монголой АССР-ые ашаг шэмэ ехээр үгэдэг хүгжэнги малажалтай республика болгохо; хоёроор, ургасые эрид шууд дээшэлүүлжэ, ороһо, хартаабха, овощь ба хүдөө-ажалай бусад культурануудые ехээр хураан абадаг болохобди.

* • *

Дайнай болоһон жэлнүүдтэ, тэрэ зуура сагай уларилай таагүй муу условинуудай тушаалдаһан үедэ, хүдөө-ажалые хүтэлхэ хэрэгтэ мэдээжэ дутуунуудай байһан хадань, республикын хэдэн олон аймагуудта колхозно хамтын адуу малай тоо толгойн нилээд хорохо ябадал гараһан байна. Табанжэлэй эсээ багта адуу моридой тоо толгойе 1940 оной хэмжээдэ хүргэхэ, эбэртэ бодо малаар тэрэ хэмжээһээ нилээд үлүү гаргаха, тиихэдэ хони ямаадаар сэрэгэй урда тээхи хэмжээдэ ортодоо тон багань 30—35 процент хүртэр олошоруулха гэжэ түсэбэй проектээр хараалагдаһан хадань, ойрын жэлнүүдтэ адуу малайнгаа тоо толгойн дутууеынь хүсэлдүүлхэ уялгатай байнабди.

Тэрэшэлэн, илангаяа Закаменай, Ахын ба бусад аймагуудта һарлыгуудые үсхэбэрилхэ, республикын хойто аймагуудта буга үсхэбэрилхэ, бүхы колхозуудта шубуу үсхэбэрилхэ гэхэ мэтээр малажалай һалбаринуудые хүгжөөхэ ба түргэнөөр ургуулха гэжэ түсэбөөр хараалагдана.

Адуу малай тоо толгойе олошоруулхын хажуугаар, түсэбэй проект болбол малажалай ашаг шэмэ үгэлгые нилээд дээшэлүүлхээр хараална: малай амидын шэгнүүрые нэмээхэ, һү ехээр һааха ба үнеэдые үхэн һүтэй болгохо, хониной ноо һо хайшалалгые ехэ болгохо ба тэрэнэй шанарыень һайжаруулха.

Эдэ зорилгонуудые амжалтатай һайнаар шиидхэхын тулада, бата бэхи тэжээлэй бааза бии болгохо тушаа айхабтар ехэ ба бүри зайлашагүй шухала хэмжээ-ябуулганууд хараалагдана, тэрээнгүйгөөр малажалые хүгжөөхэмнай гэхын аргагүй.

Шэнэ газар хэрэглэдэг болоходо бэлшээри ба сабшалан хадаланаа ехэ болгохо, сабшалангай газарые уһалжа ба утагжүүлжэ, тэрэнэй ургасые хоёр—хоёр хахад дахин дээшэлүүлхэ, мүн малай тэжээлэй культурануудай (нэгэ жэлэй ба олон жэлэй үбһэ ногооной болон корнеплодуудай) тарилгые гансахан мүнөө жэлэйхитэй сасуулжа бэшэ, мүн дайнай урда тээхи үеынхидэ орходоо һураггүй ехэ болгожо, үбһэ тэжээлэй баазые үргэдхэхэ гэһэн зорилготой байнабди.

Малажалые амжалтатай һайнаар хүгжөөхэ мүн лэ шухала услови болбол түсхай һургуулинуудта, техникумүүдтэ болон зооветинститутуудта һургажа, мэргэжэлтэй зооветспециалистнууд, мүн тэрэшэлэн мал үсхэбэрилхэ ниитын мэргэжэлтэй хүдэлмэрилэгшэд (фермэнүүдые даагшад, моришод, пастугууд, хонишод, һаалишад г. м.) мэтын малажалай кадрнуудые һургажа бэлдэхэ ябадал болоно. Мал үсхэбэрилхэ түрүү дуршалые ажал хэрэг дээрэ бэелүүлхэ эрдэмтэй ба шадамар бэрхэ болоһон тиимэ хүдэлмэрилэгшэд малажалда хэрэгтэй байнабшуу.

Хамтын адуу малай тоое олошоруулха ба тэрэнэй ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ ябадал хадаа, малажал эрхилхэ юрэнхы болбосон аргые хэлбэрилтэгүйгөөр дээшэлүүлһэнэй үндэһэн дээрэ имагта түйлагдажа шадагдаха байна. Дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбэй проектын ёһоор, энээн тушаа хэдэн олон шухала хэмжээ-ябуулганууд хараалагдана: малай үүлтэрүүдые гаргажа хубаарилжа абтаһан түсэбтэй таарулдуулан үхэр малай үүлтэрые улам саашань һайжаруулха; ойрын жэлнүүдтэ бүхы колхозно малые типовой ба һайжаруулагдаһан байра байдалаар хангаха хэмжээтэйгээр зоотехническэ барилгые ябуулха; шэнэ зооветеринарна эмхизургаануудые олоор бии болгохо; малажалай туршалга хэхэ республиканска станци болон симментальскэ үүлтэрэй мал үсхэбэрилхэ гүрэнэй Сэлэнгын племрассадниктай шугамаар мал үсхэбэрилхэ тушаа чаучна хүдэлмэри хэхэ болоно.

Мал үсхэбэрилхэ табанжэлэй түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхэ ябадал хантахын тулада, ВКП(б)-гэй ЦК-гэй октябриин 13-ай тогтоолоор ба ВКП(б)-гэй обкомой XXI пленумэй тогтоолоор малажал тушаа табигдаһан зайлашагүй шухала зорилгонуудые болото дээрэ шиидхэхын тухай мүнөө энэ гэһээр партиина, советскэ болон газартаряалангай организацинуудай анхаралые, республикын бүхы колхознигуудай анхаралые хандуулха хэрэгтэй. Эдэ зорилгонуудынь юу байнаб гэхэдэ, түбхын түрүүндэ мүнөө жэлдэ малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ, малаа үхүүлхэгүй ба урихэгүй, өхэ малнуудые болон абаһан түлнүүдээ тон ехээр гамнан хараха ушартай.

Тиихэ зуураа, дүрбэдэхи табанжэлэй түрүүшын жэл болохо—1946 ондо малажал хүгжүүлхэ түсэб болбол айхабтар шахардуу шангэ байха ба тиихэтэй хамта энэ табанжэлэй удаадахи жэлнүүдтэ республикын малажалые хүгжөөхэ амжалтые тодорхойлон харуулха байһыень мэдэхэ хэрэгтэй.

* * *

Газартаряалангые хүгжөөхэ тушаа дүрбэдэхи табанжэл соо бидэнэй үмэнэ табигдаад байһан гол шухала зорилго болбол үндэр ехэ ба тогтууритай ургаса абадаг болохо, бүхы хүдөө ажалай культурануудай ургаса хурялгые эрид шууд ехэдхэхэ ябадал болоно.

Республика дотор дунда жэшээгээр ороһото культурануудай тарилгаһаа гектар бүриин 10—11 центнер, хартаабха—105—110 центнерһээ доошо бэшэ ба овощын культурануудые гектар бүриһөө 115—120 центнерһээ доошо бэшэ суглуулжа абаха гэжэ дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбөөр хараалагдана. Эды шэнээн дунда зэргын ургаса абаха болоод байхадаа, республикын колхозуудта таряанай ургаса хуряаха ябадал (хэдэн олон малажалтай аймагуудта ороһото культурануудай тарилгын газарые нэгэ бага хорооһониие тоололсоодшье байхада) 1945 онойхитой жэшээлбэл 3 дахинһаа доошо бэшэ, хартаабха ба овощь—5 дахин үлүү ехэ болохо ёһотой. Баһа сахарай свёкло, махорко ба бусад техническэ культурануудай ургасые хоёр-гурба дахин ехэ болгохоор түлэблэгдэнхэй.

Үндэр ехэ ба тогтууритай ургаса түйлахын тулада, республика дотор газартаряалангай ажал эрхилхэ юрэнхы болбосон аргые дээшэлүүлхээр зорюулагдаһан ехэ ба эршэмтэй хүдэлмэри хэхэ хэрэгтэй. Тиихын тулада иимэ юумэ хэхэ шухала:

нэгээр,—бүхы колхозуудта зүб севооборот бии болгохо ябадалые 1947 ондо хүсэд дүүргэхэ;

хоёроор,—газар уһалууриин хүдэлмэриие үргэнөөр ябуулха, тиихэдээ мүнөө бии байһан уһалууриие һэргээн бодхоохоһоо гадна, түрүүшын ээлжээндэ Мухаршэбэрэй (Түгнын талые уһалха), Зэдын (Боргойн талые уһалха), Иволгын, Сэлэнгын ба бусад аймагуудта газар уһалха шэнэ түхеэрэлгэ хэхэ болоно;

гурбаар,—хүдөө ажалай механизациин хэмжээе дээшэлүүлхэ. Иимэ зорилготойгоор мүнөө бии байһан 33 машинно-тракторна станцинуудай тооеынь 44 хүртэр олошоруулха, МТС-үүдэй 1945 ондо хэһэн хүдэлмэриин хэмжээһээ гурба дахин үлүү ехэ хүдэлмэри бүтээдэг болгохоор МТС-үүдэй машинно-тракторна паркын хүсые нэмэхэ байна.

* * *

Колхозно деревниин ажахын ургалтада болон, мүн тэрэнэй культурна дэбжэлтэдэ имагта шухала удхатай хэмжээ-ябуулга болбол хүдөө ажалые электрофикацилха хэрэг болоно. Тиимэ хадань, дүрбэдэхи табанжэлэй түсэб соо энээн тушаа угаа ехэ хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдана.

Табанжэлэй бүри түрүүшынь хахадта бүхы аймагуудай центрнүүдые электрофикацилха ажал дүүрээд байха ёһотой, тиигээд табанжэлэй дүүрэхэ багта—республикын бүхы машинно-тракторна станцинууд болон бүхы колхозууд электрофикацилагдаад байха зэргэтэй.

Энэ хадаа түйлай ехэ зорилго мүн. Энэ нилээд ехэ хүсэеэ зангидаха, үүсхэл гаргаха ба эмхидхэлэй хүдэлмэри хэхые эрихэ байна. Гэхэтэй хамта, хэрбээ республикын ажаүйлдбэриин предприятинуудай зүгһөө энэ хэрэгтэ туһаламжа үзүүлхэ гэһэниие хараалад абабал, илангаяа энэ зорилго яһала түйсэдхэгдэмөөр гээшэ.

* * *

Дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбөөр хараалагдаһан колхозно малажалай ба газартаряалангай хүгжэлтэ хадаа, колхозно байгуулгые улам саашань бэхилхэ хэрэгтэ дахяад угаа ехэ алхам болохо ба хүдөөгэйшье, городойшье ажалша зоной ажаһуудалые түргэнөөр һайжаруулха хүсэн түгэс үг үндэһэн болохо ушартай.

Ажаүйлдбэри

Мүнөө республика дотор бии байһан союзна ажаүйлдбэриин предприятинууд, тэдэнэй дунда: Зэдын комбинат, гүрэнэй завод, мяханай комбинат шэлэй завод ба бусад хадаа шэнэ табанжэл соо угаа ехээр хүгжэхэ юм, тиихэдэ паровозо-вагонно завод гэжэ нэрэтэй байһан аад, мүнөө паровозо-бүтээлгын завод боложо, транспортна машино-бүтээлгын Наркомадай системэдэ оруулагдаһан тэрэ завод туйлай ехэ хүсэтэй локомотивуудые бүтээдэг болохо юм. Галуута-нуурай шулуун нүүрһэнэй бассейн угаа ехээр хүгжэжэ, 1945 ондо малтагдаһан 150 мянган тонныын орондо табанжэлэй һүүл багта жэлдээ нэгэ миллион тонно хүртэр шулуун нүүрһэ үгэжэ байха ёһотой.

Республикын ой модоной ажаүйлдбэриин талаар продукциие мүн лэ ехэ болгохоор хараалагдана. Бүри 1947 ондо Бурмонголлес трест хадаа 1945 онойхидо орходоо хоёр дахин үлүү ехэ модо бэлдэхэ юм, тиигээд удаадахи жэлнүүдтэ модобэлдэхэлэйнь хэмжээ саг үргэлжэ нэмэжэ байха болоно. Модо болбосоруулха (хюреэдэһэн модо, шпал гэхэ мэтые бэлдэхэ) ажалшье тэрээншэлэн ехэ болохо байна. Табанжэлэй эсэс багта модо хюреэдэжэ гаргаха ябадал 1945 онойхидо орходоо 7 дахин нэмэхэ жэшээтэй.

Дүрбэдэхи табанжэлэй түрүүшын онуудта республикын загаһанай ажаүйлдбэриин үмэнэ табигдаха зорилгонь хадаа загаһа барилгые ехэ болгохоһоо гадна, дайн сэрэгэй болоһон жэлнүүдтэ үлэмжэ ехээр баригдаһан дээрэһээ үсөөрһэн плангаяа үнэтэ үүлтэрэй загаһануудай запасые дахин ехэ болгохын зорилгоор, загаһа үсхэбэрилхэ тухай гол түлэб анхарха байна. Гансал 1949 онһоо эхилжэ, мүнөөнэй хэмжээһээ үлүү ехэ загаһа баридаг болохобди.

Загаһанай ажаүйлдбэри болбол дүрбэдэхи табанжэл соо ассортиментые нилээд элбэгжүүлхэ ба бүтээн гаргажа байһан продукциингаа шанарые һайжаруулха ёһотой.

Мүнөө бии байһан предприятинууд ба ажаүйлдбэриин һалбаринуудые үргэдхэхын хажуугаар, 1946 ондо Улан-Удэ городто сэмбэ нэхэхэ фабрикын түрүүшын ээлжээнэй барилга хэгдэжэ дүүрэхэ ёһотой. Тус фабрика 1946 ондо нэгэ миллион метр тухай эрхим сортын сэмбэ үгэхэ юм, тиигээд хоёрдохи ээлжээнэй барилгын дүүрэмсээр тэрэнэй бүтээсэнь бүри ехэ болохо, Зүүн зүгтэхи сэмбэ нэхэдэг томо-томо предприятинуудай дунда орохо байна.

1946 ондо Бичурын сахарай завод баригдажа дүүрээд, патока гаргадаг ябадалаа орхижо эрхим шанартай сахар гаргадаг болохо, тиихэдэ тус завод табанжэлэй турша соо продукци бүтээлгые нилээд ехэ болгохо юм.

Республикын машинно-тракторна паркын ремонтно баазые бүхэжүүлхын хэрэгтэ имагта шухала удхатай байһан Селендумын мотор-заһабарилгын завод 1946 ондо хүдэлжэ эхилээд байна, тиихэ зуураа тэрэ й бааза дээрэ хүдөө ажалай простой машинануудые бүтээжэ гаргадаг болохын тулада, тус завод табанжэлэй турша соо улам саашаа хүгжэжэ байха болоно.

Цементын түүхэй эдэй баялиг ехэ нөөсые хэрэглэхын зорилгоор ерэхэ табанжэл соо томохон Тимлюйскэ цементнэ завод бариха ажалые һэргээхээр хараалагдана, тэрэ завод манай республикын эрилтые хүсэд дүүрэн хангахаһаа байтагай, харин хүршэ һуугаа областьнуудта цемент үгэжэ байдаг болохо юм.

Союзна удхатай шэнэ предприятинуудые үргэдхэхэ ба барихын хажуугаар, дүрбэдэхи табанжэл соо республика дотор нютаг дээрэхи гүрэнэй ба кооперативна ажаүйлдбэриин элдэбын һалбаринууд мүн лэ ехээр хүгжэхэ ушартай.

Республика дотороо нютагай ажаүйлдбэриин эгээн хожомдонги һалаань хадаа барилгын хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ ажаүйлдбэри болоно. Дүрбэдэхи табанжэл соо тэрэниие тон ехээр хүгжөөхэ гэжэ харзалагдана. Кирпиисэ, цемент, извёстко, мел, черепицэ, шифер мэтын барилгын хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ хэдэн олон шэнэ предприятинууд Заиграйн, Сэлэнгын ба бусад аймагуудта, Бабушкин городто ба Улан-Удэ городой оршондо баригдахань.

Нютагай түлишын ажаүйлдбэриин предприятинууд нилээдгүй үргэдхэгдэхээр хараалагдана, тэдэнэр культурно-бытовой албан газарнуудта ба улад зондо хэрэгтэй түлишэ бэлдэхэлые 1945 онойхидо орходоо 2,5 дахин ехэ болгохо ёһотой.

Республикын нютагай ажаүйлдбэриин Наркомадай предприятинууд дүрбэдэхи табанжэл соо продукци бүтээлгые 57 процент хүртэр ехэ болгохо ёһотой, тиихэдэ үргэн хэрэглэлэй эд бараа бүтээлгые 1945 онойхидо орходоо 88 процент хүртэр нэмээхэ болоно. Сэрэгэй урда тээхи 1940 онойхидо орходоо продукци бүтээлгэнь дүрбэ дахин шахуу ехэ болохо жэшээтэй. Тэрээнтэй нэгэн доро, ассортиментые элбэгжүүлхэ ба бүтээжэ байһан продукциингаа шанарые эрид шууд һайжаруулхаар хараалагдана.

Мүнөө бии байһан предприятинуудые үргэдхэхын хажуугаар, Наркомместпром хэдэн олон шэнэ предприятинуудые бариха юм, тэдэнэй дунда—жэлдээ 50 мянган паар эрхим шанартай гутал оёхо шэнэ фабрика Кяхта городто баригдаха байна.

Элээ хоолой ажаүйлдбэриин Наркомадай предприятинууд дүрбэдэхи табанжэл соо продукци бүтээн гаргалгые 1945 онойхидо орходоо хоёр дахин ба сэрэгэй урда тээхи 1940 онойхидо орходоо хоёр хахад дахин шахуу ехэ болгохо ёһотой. Энэнь хайшан гээд түйлагдаха юм гэхэдэ, мүнөө бии байһан предприятинуудые үргэдхэхэ, мүн тэрэшэлэн хэдэн олониие шэнээр бариха юм. Жэшээнь нэгэ миллионһоо үлүү условно банка овощной консервэ ба маринадые бүтээжэ гаргаха овоще-консервнэ завод Улан-Удэ городто, нэгэ мянган тонно кондитерска эдлэл гаргаха кондитерска фабрика болон хэдэн олон предприятинууд Бабушкин Городок городуудта ба Байкало-Кударын, Кабанскын, Баунтын, Хойто-Байгалай, Торин ба бусад аймагуудта баригдаха ушартай.

Олзобориһын кооперациин предприятинууд дүрбэдэхи табанжэл соо продукци бүтээлгые 1945 онойхидо орходоо 45 процент ба сэрэгэй урда тээхи хэмжээдэ орходоо 25 процент хүртэр ехэ болгохо зуураа, бүхы продукциин дүрбэнэйнь гурбан хуби үргэн хэрэглэлэй эд бараан байха болоно. Арһан эд, оёдол хубсаһан, галантерейнэ хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргаха ябадалые нилээд ехэ болгохоор хараалагдана.

Инвалидуудай кооперациин предприятинуудай гаргаха продукци сэрэгэй урда тээхи 1940 онойхидо орходоо 55 процентһээ үлүү ба 1945 онойхидо орходоо 25 процент хүртэр нэмэхэ байна. Арһа элдэхэ сабхи оёхо, хубсаһа оёхо, трикотажна, гончарна, хомут тоног оёхо гэхэ мэтын үйлэдбэринууд үлэмжэ ехээр дэлгэрхэ юм.

Нютаг дээрэхи гүрэнэй ба кооперативна ажаүйлдбэриин гаргаһан үргэн хэрэглэлэй эд бараа бүтээлгые ехэ болгохын хажуугаар, 1946 онһоо эхилэн союзна предприятинуудшье, түбхын түрүүндэ гүрэнэй завод, шэлэй завод, мяханай комбинат, паровозо-бүтээлгын завод гэхэ мэтэнүүд үргэн хэрэглэлэй эд бараа гаргаха ажалаа хэдэн дахин ехэ болгохо байна.

* * *

Тиимэ болохолоороо, ажаүйлдбэриин талаар дүрбэдэхи табанжэлэй түсэбэй проект республикын ажаүйлдбэриин бүхы һалбаринуудые саашадань дэбжүүлхэ ба нилээд ургуулха, илангаяа үргэн хэрэглэлэй эд бараа бүтээн гаргаха ябадалые ехэ болгохо гэжэ хараална. Тэрэнь ажалшадай эрилтэнүүдые хангаха, республикын улад зоной материальна хангалтые дээшэлүүлхэ угаа шухала үг үндэһэнь болохо зэргэтэй.

Гэр байрын-коммунальна барилга болон городууд ба аймагай центрнүүдэй болбосон түбхинэлгэ

Сталинска табанжэлнүүд хадаа манай республикын столица болохо—Улан-Удэ городые танигдашагүй болторынь хубилгаһан байна. Эдэ жэлнүүдтэ городой центральна хубинь шэнэдхэн байгуулагдаа, шэнэ-шэнэ кварталнууд бии болоо, ехэ-ехэ гэр байшангууд шэнээр баригдаа. Гэбэшье, дайн болбол энэ городой саашадаа болбосон түбхинэлгэ хэхээр эхилһэн хүдэлмэриинь таһалдуулһан байгаа. Улад зоной саг үргэлжэ олон боложо байһан дээрэһээ, һүүлэй жэлнүүдтэ гэр байрын барилга хэхэ асуудал тусгаар шухала удхатай болонхой. Мүнөө болтор бии байһан коммунально-бытовой эмхи зургаанууд—водопровод, бани, городской транспорт гэхэ мэтэнүүд улад зоной эрилтыень хангажа холо шаданагүй.

Дүрбэдэхи табанжэл болбол городской ажахые болон городой болбосон түбхинэлгые нилээд ехээр дэбжүүлхэ табанжэл болохо юм.

Гансахан коммунальна ажахын Наркомадай шугамаар 26—26 квартиратай 11 шулуун гэр, 8—8 квартиратай гушан гэр, тиихэдэ городой заха газарта хүдөөгэй янзын нэжээд квартиратай модон гэрнүүд баригдахаар хараалагдана. Тиихын хажуугаар, захиргаанай ба культурна албан газарнуудта хэрэгтэй хэдэн олон шэнэ байшангууд город соо баригдаха болоно.

Водопроводой барилга дүүрэжэ, тэрэ хадаа мүнөөнэйхиһээ орходоо 10 дахин үлүү ехэ уһа городто үгэжэ байха юм. Тиихын хажуугаар, фекальна канализациин системэ баригдажа, городой санитарна байдалые үндэһөөрынь һайжаруулха байна.

1945 ондо баригдажа эхилһэн уһа хааха даамба 1947 ондо хүсэд баригдажа дүүрэхэ юм. Энэ даамба уһанай үерһөө городые аршалхаһаа гадна, уһанай эрье зубшаһан талые бог бурталгуудай суглардаг газар байһыень болюулжа, угаа һайхан болбосон түхеэрэлгэтэй район болгоод, тэндэ спортивна талмайнууд, сквернууд, стадионуудые бии болгохо зорилготой.

Даамба барихын хажуугаар, аадар бороонoй уһаар городой территориие гэмтээхэ ябадалые болюулхын тулада, аадар бороонoй уһа урадхуулха канализаци түхеэрхэ гээшэ түйлай шухала хэмжээ-ябуулга мүн.

Энэ городой хүүшарһан электросеть хүсэд шэнэдхэн байгуулагдахаар хараалагдана, тэрэ хадаа электроэнерги хэрэглэхэ тушаа улад зоной ба городской предприятинууд болон албан газарнуудай эрилтэнүүдые таһалгаряагүйгөөр хангажа байха ушартай.

Мүнөө бии байһан аад, техническэ талаараа хүүшарһан станцида орходоо зургаа дахин үлүү ехэ хүсэтэй тон шэнэ янзын автоматическа телефонно станци Улан-Удэдэ баригдахаар түсэб соо хараалагдана.

Городской ажахыда тон ехэ дутуу зүйл болбол зарим предприятинууд болон тэдэнэй посёлогуудые центртэй холбожо болбосон һайнаар түхеэрэгдэһэн харгынууд үгы байна. Тиимэ хадань, эдэ харгынуудые бии болгохо, тон түрүүн шэтэй заводой ба Дивизионно, паровозо-бүтээлгын ба гүрэнэй заводуудай, мяханай комбинадай, мелькомбинадай ба сэмбэ нэхэхэ фабрикын посёлогуудтай городой центрые холбоһон харгынуудые бии болгохо ба эдэ бүхы газарнуудта һаалгүй ябажа байха автобусно ябалгые эмхидхэхэ гээшэ городой болбосон түбхинэлгэдэ түйлай шухала һуури эзэлхэ юм.

Үйлсэнүүдтэ шулуу хэбдихэ, түсхайлан хэлэхэдэ, үйлсэ, проезд болон тротуарнуудые асфальтировалха тушаа угаа ехэ хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагданхай.

(*Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта*).

Бурят-Монголой ажахые ба культурые уламаар дэбжүүлхын түлөө

А. В. Кудрявцевай статьягай үргэлжэлэл

Город соо элдэбын модо ногоо тариха газараа нилээд үргэдхэхэ байна.

Союзна мэдэлтэй предприятинуудай зарим хабаадалгатайгаар ганса городской Соведэйр хэгдэхэ эбэбсол түбхинэлгын хүдэлмэринүүд эндэ хэлэгдэһэн байна. Баһа, ажаүйлэдбэриин предприятинууд, түрүүшын ээлжээндэ, паровозо-бүтээлгын завод, гүрэнэй завод, шэлэй завод, мяханай комбинат, сэмбэ нэхэхэ фабрика ба бусад халаа гэр байрын барилга ба болбосон түхеэрэлгэ хэхэ, коммунально-бытовой эмхи зургаануудые байгуулхэ тушаа мүн лэ нилээд ехэ хүдэлмэри хэхэ ушартай. Улан-Удэ городые манай республикын столица байһан нэрэлээ хүсэд хүрэмөөр болбосон түбхинэлгэтэй город болгохо гэһэн гансахан зорилго тээшэ бүхы хүсэлэлээ эршэтхэн гаргахын тулада, эдэ бүхы эмхи зургаануудай хэхэ хүдэлмэри тааруулагдан табигдаха зэргэтэй.

• • •

Кяхта, Городок, Бабушкин городууд болон республикын аймагуудай центрнүүдые болбосон түхэлтэй болгохо тушаа мүн лэ ехэхэн хүдэлмэри хэгдэхэ байна. Олоншог аймагуудай центрнүүдтэ Соведүүдэй Байшангууд, гэр байранууд болон коммунально-бытовой эмхи зургаанууд баригдахаар, тэндэхи үйлсэнүүд болбосон түхэлтэй болгогдохоор ба элдэбын модон таригдахаар хараалагдана. Дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, бүхы аймагуудай центрнүүд электрофицировэлэгдэхэ болоно. Кяхта, Бабушкин городуудта, Бичурын ба Кабанскын аймагай центрнүүдтэ шэнэ телефонно станцинууд баригдаха юм. Үлөгшэ бүхы аймагуудай центрнүүдтэ мүнөө бии байһан телефонно станцинууд нилээд үргэдхэгдэхэ байна.

Арадай ажахын байгуулагын аймагуудай ба районуудай түсэбүүд соо республикын бусад һуурин газарнуудые (хүдэлмэришэнэй посёлогууд, колхозно центрнүүдые) болбосон түхэлтэй болгохо тушаа хүдэлмэри үргэн ехэ һуури эзэлхэ ёһотой.

Аймагуудай центрнүүдые Улан-Удэ городтой холбоһон республика доторой харгынууд, түрүүшын ээлжээндэ, Улан-Удэ — Баргажанай, Улан-Удэ — Сосновоозёрскын, Улан-Удэ — Бичурын хоорондохи харгынуудые һайжаруулха тушаа ехэхэн хүдэлмэри хэгдэхээр хараалагдана.

Мүн тэрэшэлэн, аймагуудай дотоодын ба бүхы республика доторхи телефонно, телеграфна ба радио-холбооние һайжаруулха тушаа шухала хэмжээ абтаха зэргэтэй.

Культурна байгуулалта

Дүрбэдэхи табанжал болбол республика доторхи культурна байгуулалтые улам саашань ехэ болгохоор хараална. Һургуулинууд, эмнэлгын газарнууд, санаторинууд ба амаралтын гэрнүүд, клубууд ба библиотекэнүүд, театрнууд, кино ба радио нилээд олошорхо юм.

Улан-Удэ городто 1948 ондо бурят-монголой оперно театрын байшан баригдажа дүүргэхэ юм. Мүн тэрэшэлэн циркын байшан ба ехэхэн кино-театр, түрүүшын ээлжээндэ мяханай комбинатай, шэлэй заводой ба гүрэнэй заводой посёлогуудта шэнэ клубууд баригдахаар хараалагдана.

Кяхтада, Городокто, Баргажанда театрнуудые бии болгохо ба Бабушкин болон Сосновоозёрскодо кино-театрнуудые бариха ажал түлэблэгдэнхэй.

Кино-установконуудые нэгэ хахад дахин олон болгохо ба радиоузелнуудые нилээд ехээр үргэдхэхэ гэжэ хараалагдаба.

• • •

Гэр байрын-коммунальна барилга, болбосон түбхинэлгэ хэхэ ба культурна эмхи зургаануудые бии болгохо гэһэн эдэ бүхы хэмжээ-ябуулганууд болбол соёл культурые хүгжөөхэ болон Бурят-Монголой ажалшадай улам ехэ боложо байгаа культурна эрилтэнүүдые хангаха хэрэгтэ тон ехэ шэнэ алхам боложо үгэхэнь лабтай.

* ★ *

Манай республика дотор дүрбэдэхи табанжалай түсэбөөр хараалагдажа байһан юумые тон юрэнхыгөөр хэлэхэдэ иимэ байна гэжэ. Тэрэ хадаа, ажахын ба культурна дэбжэлтые шэнээр хэхэ тушаа бидэнэй үмэнэ нээгдэжэ байһан үргэн ехэ түлэблэлгэнүүд тухай ойлгуулжа үгэнэ. Ерээдүйн сагта иимэ юумэ хэхэ аргатай байһан ушар хадаа советскэ хүн бүхэнэй зоригыень бадаруулжа, тэрэнэй хүсэ шадалые нэмээжэ үгэнэ. Советскэ хүнүүд өөһэдынгөө ерээдүйн байдал тээшэ бата найдамтайгаар, тон баяртайгаар ба омгорхолтойгоор хаража байдаг.

Дүрбэдэхи табанжал соо манай республика дотор хэгдэхээр хараалагдаһан юумэ хадаа бурят-монгол арадай һанал хүсэлэнтэй сохом тааража байна, тэрэ хадаа Ленинско-Сталинска национальна политикые эрид шууд бэелүүлһэнэй гэршэнь мүн. Партиин организациин ударидалгаар ябажа, республикын бүхы ажалшадай ами бэеэ хайрлалангүй хэхэ ажал болбол энэ түсэбөөр хараалагдаһан юумые болото бэетэй болгохо байна, юуншэб гэхэдэ «манай программын дүүргэгдэхэ байһан ушарынь хадаа, амины хүнүүд, бидэнэр таанартай хамта, ажал хэхэ гэһэн дура зориг, шэнээр хүдэлмэрилхээр бидэнэй бэлэн байһан ябадал, түсэбые дүүргэхэ гэжэ эрид шиидэһэн зорилго болохо байнабшуу» (Сталин).

Большевистскэ партиин хүтэлбэреэр, нүхэр Сталинай гениальна ударидалгаар ябаһан советскэ арад зон болбол Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда бүхэдэлхэйн-түүхэтэ илалта түйлаба.

Партиин хүтэлбэреэр, манай гэрэл ороние гениальнаар шэнэдхэн хубилгагша нүхэр Сталинай ударидалгаар ябажа, советскэ арад зон эмгэлэн сагай байгуулалтада шэнэ шэнэ илалтануудые түйлаха, эхэ оронойгоо улам саашада сэсэглэн һалбараха хэрэг тээшэ зорихо байна.

Нүхэр Сталин амаралтаһаа бусажа ерээ

СССР-эй Арадай Комиссарнарай Совелэй түрүүлэгшэ нүхэр Сталин болбол декабриин 17-до амаралтаһаа бусажа Москвадаа ерээд, өөрынгөө тушаал-уялгануудые дүүргэжэ эхилбэ. (ТАСС).

И. С. ТУРГЕНЕВЭЙ МУЗЕЙ

ОРЕЛ. И. С. Тургеневэй түрэһэнһөө хойшо зуун жэл болоһоной үдэр—1918 ондо Орел городто уранзохёолшын нэрэмжэтэ гүрэнэй музей нээгдэһэн байгаа. 27 жэл соо музейн научна коллектив ехэхэн шэнжэлгын хүдэлмэри хэһэн байна. Немецкэ булимтарагшадай добтолон орохо үедэ энэ музей тылда нүүлгэгдээ һэн. 1944 оной январь һарада музейн експонадуул бүлтадаа Орел городто бусаагдан абаашагдаһан байна.

Музейн байһан хуушан гэр хадаа һэльбэн заһагдаа.

Тарбагатайн аймагай «Гигант» колхозой хонишон 65 наһатай үбгэн Никита Иванович Гатилов гэгшэ малажал дээрэ олон жэлдэ хүдэлмэрилжэ байна. 1945 онто ямаа үсхэбэрилхэ түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө нүхэр Гатилов 12 өшэгэдые нэмэлтэ түлбэри болгон абаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ВКП(б)-гэй айкомой секретарь нүхэр А. Балханов гэгшэ «1941—1945 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хэһэн шэн габьяата ажалай түлөө» медалиие нүхэр Н. Гатиловта барюулжа байна. А. Поповой фото.

Түрүү малшадай зублөөндэ хабаадалсахын түлөө тэмсэгты!

15 жэл соо үхэр адуулна

Тудуп Жамьянович Жаргалов гэгшэ Улзытын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой эрхим үхэршэн юм. Энэ нүхэр 15 жэл соо таһалгаряагүйгөөр үхэр адуулжа, нилээдгүй ехэ дүршэлтэй болоо. Һүнэй-товарна фермын үхэршэн болоһоноо хойшо Тудуп Жамьянович саг үргэлжэ магтагдажа ябадаг юм. Адуулдаг үхэрнүүдээ энэ 15 жэл соо нэгэшье толгой хороонгүй, ходо тобир тарган ба эльүүр энхээр ондо оруулдаг байна.

1945 ондо нүхэр Жаргалов 99 толгой үхэр адуулжа, баранинь бүрин бүтэнөөр тэнжээһэн байха юм. Тэрэнэй түлөө Тудуп Жамьянович Кударын аймагай малажалай выставкэдэ хабаадалсаһан байна Тиин, республиканска выставкомой тогтоолоор гүйлдахи зэргын диплом абаһан байха юм.

О. ГРИГОРЬЕВА.

Адуу мал үсхэбэрилхэ түсэбөө дүүргээ

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхоз 1945 ондо малажалые хүгжүүлхэ гүрэнэй түсэб үлүүлэн дүүргэжэ, тэрэнһээ абтаха ашаа шамыень дээшэлүүлхын түлөө нилээдгүй ехэ оролдолго гаргаа. Тэрэнэй ашаар, энэ артель малажалые хүгжүүлхэ гүрэнэй түсэб адуу морёор—100 процент, эбэртэ бодо малаар—102 процент, хони ямаагаар—100 процент дүүргэһэн байха юм. Тэрэшэлэн малажалай продуктнуудые гүрэндэ уялгатаар тушааха түсэбүүдээ саг болзор соонь бүримүһэн дүүргэһэн байна.

Энэ колхозой малажалай фермэнүүд 1945—46 онуудай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые урдынхиһаа эмхитэйгээр үнгэргөө. Малай байрануудые заһабарилжа дулаалха хүдэлмэридэ фермын һаалишад, хонишод онһөөшье эдибхитэйгээр хабаадалсаһан байна.

Һүнэй-товарна фермын хүдэлмэрилэгшэд гүрэнэй түсэб үлүүлэн дүүргэжэ, ферма хоорондын социалистическэ мүрысөөндэ илаба. Эдэнэр һү һааха түсэбөө болзорһоо урид 100 процент дүүргэв. Түрүү малшан Дансарун Доржиев гэгшын хүтэлбэрилдэг эбэртэ малай гүүрт энэ жэлдэ илангаяа һайнаар хүдэлмэрилөө. Тэрэшэлэн энэ гүүртынхид үбэлжэлгэдэ һайн бэлэдхэл хэһэн байна.

Б. АЛЕКСЕЕВ.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс

Декабриин 13-ай үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, декабриин 13. (ТАСС). Декабриин 13-ай үглөөнэй заседани дээрэ гэмнэгшэ Додд болбол конвенцинүүдэй уласхоорондын нормые фашистска заговоршигуудай эбдэжэ, харин гүрэнһөө хүдэлмэришэдые асараад, сэрэгэй бүхэжүүлгэнүүдэй барилга дээрэ ба хүдөө ажалда хэрэглэһэн тухай дахяад бусажа хэлэнэ. Хүдэлмэриин хүсые хэрэглэхэ тушаа гитлеровскэ түлөөлэгшэ сүүдлүүлэгшэ Заукелиин хэлэһэниие болон мүн тэрэшэлэн германска зэбсэгжүүлгын министерствын архивууд сооһоо олдоһон олон тоото документнүүдһээ үндэһэлжэ, гэмнэгшэ болбол сүүдлүүлэгшэд—урдань зэбсэгжүүлгын министр байһан Шпеер, мүн урдань Голландида гитлеровскэ наместник байһан Зейсс-Инкварт болон Польшодо байһан гитлеровскэ сатрап Франко гэгшэд мүнөө сагай богоолшолгые бии болгохонь эдибхитэйгээр хабаадалсаһан юм гэжэ гэршэлнэ.

Олон тоото документнүүд дээрэһээ (Гитлертэй, Шпеертэй, Ламмерстэй Заукелиин абалсаһан бэшэгүүд, экономическа түсэбтэ бюро гэдэгэй конференцинүүдэй тоосоонууд, Заукелиин ба Шпеерэй бэшэжэ үгэһэн гэршэ баримтанууд), дээрэһээ харахада, сүүдлүүлэгшэ Шпеер эзэмдэгдэһэн оронуудһаа хүдэлмэриин хүсые Германи худар хара баагаар эльгээхэ ябадалые үүдхэгшэдэй нэгэниинь байһан юм гэжэ элирнэ. Шпеер болбол харин гүрэнэй хүдэлмэришэд Германи худар баалалтын ёһоор асарагдаха юм гэжэ һайса мэдэжэ байһан аад, тэдэниие эльгээхые Заукельһаа нэгэнтэ бэшэ эриһэн байна.

Юрэ, бүхы фашистска толгойлогшод болбол энээн тухай һайса мэдэжэ байгаа. Гэмнэгшэ болбол 1945 оной январиин 4-дэ хүдэлмэриин хүсэн тухай асуудал тушаа Гитлерэй ставкада болоһон конференциие харуулһан тэмдэгүүдые сонсхоно. Энээн тухай министр Ламмерс бэшэһэн байгаа. Заукелиин хэһэн элидхэлые дурсаха зуураа, баалалтын хэмжээнүүдые улам шанга болгоод байгаа юм һаань, хүдэлмэриин хүсые эльгээжэ байхаб гэжэ Заукель лаб найдуулба гэжэ Ламмерс бэшэһэн байха юм. Тиихэдэнь, Гиммлер «хүдэлмэриин хүсые гульдхагшадта» СС-тэнэй отрядуудай үзүүлжэ байһан туһаламжые шангадхахаб гэжэ тэрэ дары найдуулһан байгаа. Энэ конференци дээрэ Шпеер болбол сэрэгэй ажаүйлэдбэридэ ба Тодтын организацида хэрэгтэй 1.300 мянган хүдэлмэришэдые угатты гэжэ эриһэн байна. Тиихэ зуураа, Шпеер болбол эзэмдэгдэһэн оронуудай сэрэгэй заводуд дээрэ хүдэлжэ байһан хүдэлмэришэдые гульдхаха гэжэ Заукелиин «түлөөлэгшэд» оролдобогүй гэжэ тэндэ һануулба. Тиихэдэнь Гитлер Шпеерэй хэлэшыень һайшаагаад, шухала хэрэгтэй хүдэлмэришэдые ямаршье аргаар оложе асархыень Заукельда дурадхаба. Конференциин дүнгүүд тухай бэшэжэ дүүргэхэ дээрээ Ламмерс иигэжэ тэмдэглэбэ: «Хүдэлмэриин хүсые хэрэглэхэ түлөөлэгшэ болбол эзэмдэгдэһэн газар оронуудһаа алдынь 4 миллион хүдэлмэришэдые оложе асарха ёһотой»—гэбэ.

Хүдэлмэриин хүсые абаха аргань байн-байтараа барагдаба. Шпеерэй хэдэн дахин шанга эрилтэ табиһан байбашье, Заукель болбол хүдэлмэришэдые угаа ехээр хэрэглэжэ байһан эрилтые хангажа шадабагүй. Тиин хүдэлмэришэдэй саг үргэлжэ хорожо байһан шалтагаан юун байгааб гэхэдэ: Шпеер болбол харин гүрэнэй хүдэлмэришэдые нэгэ хэды һара болгоод лэ хосоруулжа байхаар тиимэ ажал хүүлэгты гэжэ захирдаг байһан юм. Хүн амитанай байшагүй муу условидо байһан харин гүрэнэй хүдэлмэришэд хадаа, концлагерьнүүдһаа заашье дэрэ бэшэ энэ ажалай лагерьнуудта үхэжэ хосордог бэлэй.

Шпеерэй дурадхалаар Заукель болбол плендэ абтаһан хэдэн арбаад мянган сэрэгэйхидые сэрэгэй заводуудта эльгээһэн байгаа. Эдэ плендэ абтаһан сэрэгэйхидэй али тухай хэрзэгы муу условидо байһыень гэршэнэрэй хэлэһэн дээрэһээ гэмнэгшэ элирүүлнэ. Шпидам гү, али резиновэ дубинкануудые бариһан гитлеровскэ харуулшад заашье «зэмэтэй» болоһонойнь түлөө плендэ абтагшадые үхэтэрынь сохидог һэн. Үлэн хооһоор байһан плендэ абтагшадай өөртөө талханай зүйл гү, али түүхэй хартаабхашье оложе эдихэ гэхэдэнь, тэрэниие шалтаг болгожо сохидог бэлэй.

Гэмнэгшэ Додд болбол сүүдлүүлэгшэ Шпеер гэгшэ, Заукельтай али, харин гүрэнэй хүдэлмэришэдтэ хэрзэгы муухайгаар хандажа, тэдэндэ зориюта муу услови байгуулжа, хэдэн арбаад мянган харин гүрэнэй хүдэлмэришэдые тураажа алаһанайнгаа түлөө зэмэтэй гээшэ гэжэ заана.

10 минута соо забһарлалга болоһоной һүүлээр, гэмнэгшэ Додд болбол концлагерьнуудые фашистнуудай хайшан гээд хэрэглэжэ байһан тухай документнүүдые трибунална харуулна. Германи доторхи концлагерьнууд гээшэ гитлеровецүүдэй өөһэдынгөө хуули засагые бэхжүүлжэ ба немецкэ арад зондо өөһэдынгөө идеологиие хара баагаар хүлдаажа байһан гитлеровскэ ёһо гуримай нэгэ зэмсэгынь байһан юм гэжэ гэмнэгшэ мэдүүлнэ. Союзна оронуудай арадуудта эсэргүү гэмтэ ябадал хэхын тулада, гитлеровскэ заговоршигууд концлагерьнуудые гол шухала зэмсэг болгожо хэрэглэһэн байгаа. Фашизмда хорлогдоһон хүнүүд ямаршье сүүгүйгөөр ба хэлы шэнээн хэһээгдэхэ байһанаа мэдэнгүй концлагерьнуудта хаалгатай байдаг һэн.

Гитлерэй канцлер тушаалтай болоһонойнь һүүлээр, фашистска заговоршигууд 1933 оной февралиин 28-да онсо яаралтай декрет гаргажа, гражданска эрхэ сүлөө гээшые угы хэһэн юм гэжэ гэмнэгшэ хэлэнэ. Тэрэ декрет хадаа хүн зониие арестовалха ба сүүдэй мүрдэлгэ хэнтүйгөөр түрмэдэ хаажа байха эрхэ гестапода үгэһэн байна.

Гэршэ Герхард Сигар гэгшын бэшэгээр гэршэлжэ хэлэһэниие үнэһэн баримта болгожо, гэмнэгшэ болбол гитлеровецүүд бүри хуули засагаа буляажа абахаһаан түрүүн концлагерьнүүд гээшэ оппозиционно үзэлтэй хүнүүдые һалгааха зэмсэг гээшэ гэжэ харадаг байгаа һэн гэбэ.

Дам саашаа гэмнэгшэ болбол концлагерьнууд гээшэ еврей зониие хэһээхэ зэбсэгүүдэй нэгэниинь болоһон байгаа гэжэ гэршэлэн заана.

Агрессиие һужарөөһэнэйнгөө һүүлээр гитлеровецүүд террор хэхэ бүхы системые эзэмдэгдэһэн оронуудта абаашаһан байна.

Плендэ абтаһан сэрэгэйхидые концлагерьнуудта хаажа байһыень гэршэлхын тулада, гэмнэгшэ болбол Шлоссенбургда байһан концлагериие 1945 оной июниин 21-дэ американска 3-дахи армиин штабай шалгажа үзэһэн тухай хуулита мэдээсэлһээ абажа уншана. Тэрээн соо хэлэгдэхэнь хадаа 1941 ондо плендэ абтаһан 2.000 советскэ сэрэгэйхидые хааха гэжэ Шлоссенбургын лагерьта шэнэ корпус баригдаһан юм ха. Эдэ 2.000 хүнһөө ойролоо 102 хүнинь амиды үлэбэ. Дам саашаа энэ документ соо хэлэгдэхэнь хадаа, Шлоссенбургда хорлогдон алагдагшадай дунда советскэ гражданска хүнүүд болон плендэ абтаһан сэрэгэйхид, мүн тэрэшэлэн итальянецүүд, бельгиецүүд, полякууд, чехүүд, венгернүүд, англичанууд ба американска плендэ абтагшад бии байгаа. Энэ лагерьта хорлогдоһон хүнүүдэй список хэхын аргагүй байба, ушарынь хадаа, 1938 ондо тэрэниие бии болгоһон сагһаа хойшо сүлөөлэгдэхэ саг хүртэрынь тэндэ хаалгатай байһан 29.000 гаран хүнүүд үхэбэ гэжэ тухайлагдана.

Тэрьедэхэ гэжэ һэдэһэн плендэ абтагшадые хюдахын тулада зорюута түхеэрэгдэһэн концлагерьта эльгээдэг байба.

Агрессивнэ дайн сэрэгэй һужархэ туманъ гитлеровецүүд бүхы Европодо концлагерьнуудые угаа олоноор түхеэрһэн байха юм.

Гэмнэгшэ болбол Европодо концлагерьнуудай бии байһыень харуулһан угаа ехэ картые трибуналда үзүүлнэ. Эдэ лагерьнуудай олонхинь Германиин өөрынь газар дээрэ бии байгаа.

Дүүргэлтэ дээрээ гэмнэгшэ болбол эдэ лагерьта байһан хүнүүдэй хайшан гээд доромжолуулжа хашуулжа байһан тухай хэлэжэ, трибуналай анхаралые хандуулна.

Декабриин 13-ай үглөөнэй заседани иигээд дүүрэбэ.

Республикамнай СССР-эй Верховно Соведэй һунгалтануудта бэлэдхэжэ байна

Аймагууд дотор

◆ Һунгуулида бэлэдхэлэй дашарамда Баргажанда, Сосново-Озёрскдо, Кырендэ, Арколиканда (Хойто-Байгал) шэнэ жэл хүртэр радиостанцинуудые нэмэжэ бии болгохонь. Баунтын аймагта хоёр радиостанци бии болгогдохо. Тэрэшэлэн Курумканай ба Ахын аймагуудай радиостанцинууд шэнээр заһабарилагдажа хүсэтэй болгогдохо байна.

◆ Ажалшадай депутадуудай Мухаршэбэрэй аймагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитет болбол һаяхан сельскэ ба сомоной Соведүүдэй түрүүлэгшэнэрэй болон секретарьнуудай семинар үнгэргэжэ, тэрээн дээрэ һунгагшадай список алфавидай ёһоор, алдуу эндүүгүйгөөр зохёохо асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Энэ семинарта һунгуулиин участково комиссинуудай секретарьнууд байлсаа.

◆ ССР Союзай Верховно Соведэй һунгалта хэхэ үдэрэй хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ ороһон Эгэтын МТС-эй коллективэйхид абаһан уялгануудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ, гашэйнхидэй уряалда харюу болгохо гэжэ шиидэбэ.

◆ Хойто-Байгалай, Баунтын, Ахын, Курумканай болон Баргажанай аймагуудта эльгээгдэхэ һунгуулиин бүхы материалнуудые имагта самолётоор зөөхэ байна. Тиимэһээ тус аймагуудай партийна ба советскэ организацинууд болбол самолётой бууха талмайе түхеэрэн саһанһаань сэбэрлэжэ байна.

◆ Иволгын аймагай Гильбирын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой партийна организациин агитаторнууд өөһэдынгөө участок бүри газетнэ витринэ эмхидхэжэ, тэрээндээ үдэр бүри шэнэ газета нааханаа гална, һунгуулиин Дүримые һунгагшадта, илангаяа залуу һунгагшадта һайнаар ойлгуулна.

Агитационно-ойлгууламжын хүдэлмэри һайжарба

БИЧУРА. (Телефоноор абтаба). Аймагай ажаүйлэдбэриин предприятинуудай, колхоз, МТС болон эмхизургаануудай парторганизацинуудай дэргэдэхи агитколлективүүдэй агитаторнууд өөһэдынгөө даалгабарита участогууд дээрэ нийтэ-политическэ ба агитационно-ойлгууламжын хүдэлмэриие үшөө эршэмтэйгээр ябуулжа, «СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалтануудые хэхэ тухай дүримтэй», Сталинска Конституцитай болон нүхэр В. М. Молотовой элидхэлтэй һунгагшадые үргэнөөр танилсуулжа байна.

Ажалшадай депутадуудай аймагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитет болбол Союзай Соведтэ ба Национальностьнуудай Соведтэ һунгалтануудые хэхэ участково комиссиин составые баталжа, аймагайнгаа газетын хуудаһанда толилбо. Мүнөө сельскэ ба сомоной Соведүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта һунгуулиин участково комиссиин секретарьнууд һунгагшадай список зохёохо, сүүдэй шиидхэбэреэр һунгуулиингаа эрхые хаһагдаһан хүнүүдые элирүүлхэ гэхэ мэтын шухала хүдэлмэринүүдые хэжэ эхилбэ.

Һунгуулиин үдэрые ажал хүдэлмэри дээрээ амжалтануудые түйлажа угтаха гэһэн патриотическа хүдэлөөн колхоз ба МТС-үүдэй коллективүүдээр үргэдэбэ. ВКП(б)-гэй член, һургуулиин багша нүхэр Мария Росляковагай хүтэлбэрилдэг Круминай нэрэмжэтэ колхозой агитколлективэй 12 агитаторнууд ээлжээр 47 хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, тэндэхи колхозниигуудые, түбхын түрүүндэ, залуу һунгагшадые һунгуулиин Дүримтэй танилсуулхаһаа гадна, нүхэр В. М. Молотовой элидхэлтэй һайнаар танилсуулжа байха юм.

Тус агитколлективэй эрхим агитаторнууд уншалгын байшангые даагша нүхэр Иван Ефимов, фельдшер А. Пепухова болон бусад өөһэдынгөө участогуудай һунгагшадта һунгуулиин Дүрим ойлгуулхаһаа гадна, уласхоорондын оршон байдал тухай һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ.

Һунгуулиин окружной ба участково комиссинуудай гэшүүд, партийна организацинуудай болон агитаторнуудай халуун туһаламжатайгаар өөһэдынгөө гэр байрануудые заһабарилха, гоёохо, телефонтой болгохо гэхэ мэтын хүдэлмэриие хэжэ байнад.

Аймагай олонхи колхозуудай клубай хүдэлмэри нилээдгүй һайжараа. Тэндэ Верховно Соведэй һунгуулида зорюулагдаһан фотомонтаж, номой выставкэ эмхидхэгдэжэ, клубууд соо һунгуулиин темээр консультаци үнгэргэгдэдэг болоо.

Е. КУПРАШ.

Һунгуулиин Дүримтэй малшадые танилсуулна

ХЭЖЭНГЭ. Дээдэ-Худанай сомоной Тельманэй нэрэмжэтэ хүдөө-ажалай артелиин дэргэдэхи партийна эхин организациин агитаторнууд колхозойнгоо гэшүүдтэ, илангаяа залуу һунгагшадта ба колхозойнгоо центрһээ холо газарта малай фермэнүүд, хүтэнүүд дээгүүр хүдэлмэрилдэг колхозниигуудта һунгуулиин Дүрим, тэрэшэлэн Сталинска Конституци ойлгуулха тушаа эдибхитэй оролдолго гаргана.

Партийна эхин организациин секретарь нүхэр Бальжирова гэгшэ агитаторнуудайнгаа хүдэлмэридэ болото туһаламжа үзүүлнэ. Партийно-политическэ ба агитационно-ойлгууламжын хүдэлмэри һайжаруулха тухай асуудалтайгаар хэдэн дахин семинар болон зүблөөн агитаторнуудтаа үнгэргөө. Түрүү агитаторнуудай дүй дүршэлые бусадтын шабхари болгохо тушаа бага бэшэ эмхидхэлэй хүдэлмэри хэгдэбэ.

Партийна организациин түрүү агитаторнууд нүхэд Ханда Осорова, Д. Рабданова, Ш. Донтокова, Ш. Доржиева, Ш. Жамьянова болон бусад ажалшадта һунгуулиин Дүрим ба СССР-эй Конституци ойлгуулжа үгэхэһөө гадна, колхозниигуудай дунда социалистическэ мүрысөө эмхидхэгшэд болонхой. Мүн Советскэ Союзай дотоодой ба гадаадын оршон байдал тухай һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые эдэнэр түсхайта участогуудайнгаа һунгагшадта ойлгуулна.

С. ЦЫБИКОВ.

Улан-Удэ городто

◆ БМАССР-эй СНК ба ВКП(б)-гэй обком болбол һунгуулиин окружной ба участково комиссинуудай хүдэлмэрилхэ гэр байрануудые телефонтой болгохын тулада, 500 телефонно аппарат, мүн тэрээндэ хэрэгтэй болохо бусад юумэтэйнь хамта ойрын үдэртэ хүдөө нютагуудта эльгээхые БМАССР-эй холбооной Управленидэ даалгаба.

◆ 13-дахи замай дистанциин коллективэй гэшүүдэй үүсхэлээр санын эстафета эмхидхэгдэһэн байгаа. Инженер нүхэр Воловой гэгшын хүтэлбэри доро ябаһан энэ эстафета 100 километр газарта ябажа, түмэрзамай дистанциин олонхи пунктнуудта орожо, тэндэ 95 хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, 476 һунгагшадые һунгуулиин Дүримтэй танилсуулба.

◆ Верховно органой һунгуулиин үдэрэй хүндэлэлдэ мүрысөөндэ ороһон Улан-Удэ станциин депогой нүхэр Шестаковой хүтэлбэрилдэг комсомольско-залуушуулай бригада даалгабарита нормоёо үдэр бүри 250—265 процент хүртэр үлүүлэн дүүргэнэ.

◆ «Кожевник» гэжэ оёдоборилгын артелиин коллективэйхид жэлэйнгээ үйлэдбэриин түсэбые үшөө декабриин 4-дэ 100 процент дүүргээд, СССР-эй Верховно Соведтэ һунгалта хэхэ үдэр хүртэр түсэбһөө гадуур хэдэн зуун-мянган түхэригэй продукци үгэхэ уялга абаба.

◆ Улан-Удэ городой Железнодорожно, Городской, Заводской ба Прибрежно районуудай олонийтын ба ажалшадай общественнуудай коллективүүдээр һунгуулиин участково комиссинуудай составта кандидадуудые дэбжүүлхэ хүдэлмэри дүүрэбэ. Тус комиссинуудта имагта түрүү хүнүүд дэбжүүлэгдээ.

◆ Городууд ба аймагуудай центртэхи һунгуулиин окружной болон участково комиссинуудай гэр байрада радио бии болгохоор БМАССР-эй Совнарком ба ВКП(б)-гэй обком шиидхэбэри баталба.

Национальностьнуудай Соведтэ һунгалтануудые хэхэ Бурят-Монгол АССР-эй һунгуулиин комиссиин мэдээсэл

Национальностьнуудай Соведтэ һунгалтануудые хэхэ Бурят-Монгол АССР-эй һунгуулиин комиссиин мүнөө адрестай байна гэбэл: г. Улан-Удэ, Ленинэй үйлсэ, № 61 гэр, нэгэдэхи габхарта. № 6 комнато, телефон № 3—25.

Харюусалгата редактор Ц. Г. ГАЛСАНОВ.

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ, Унэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23; АТС—1—80; зам. редактора—7.89; ответ. секретаря— 3-23; отделов: партийной жизни и промышленности—7-80; сельского хозяйства—6-03; писем и переводов—6-03 (2 зв.), об'явлений—2-64 (2 зв.).

Н—00509. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5.000